

Prof. dr. Simon Šubic.

Spisal I. Š.

»Ljubljanski Zvon« je v septembrski številki na kratko naznanil svojim čitateljem, da je dne 27. julija letos preminil v Gradcu slovenski pisatelj, univerzni profesor dr. Simon Šubic. Pokojni rojak in rodoljub je spadal med veleume na znanstvenem polju in ime njegovo je znano daleč čez skromne meje naše domovine. S svojimi spisi pa si je tudi med Slovenci postavil trajen spomenik in zategadelj je pač umestno, da se nekoliko obširneje ozremo na življenje njegovo ter podamo nekaj črtic o možu, ki tudi v tujini nikdar ni pozabil rodne zemlje ter ji je ostal zvest do zadnjega zdihljajal

Slučaj je bil našemu namenu posebno ugoden. Med dr. S. Šubica spisi se je namreč našel svojeročno pisan kratek življenjepis, katerega je bil svoje dni izročil izdajatelju »Zgodovine slovenskega slovstva«, prof. dr. K. Glaserju.¹⁾ Životopis se glasi takole:

»Rojen 28. oktobra leta 1830. v Loški fari, v Brodéh v Poljanski dolini. Do jeseni leta 1842. pastir v Brodéh. Leta 1842. in 1843. sem hodil v ljudsko šolo v Škofji Loki. Jeseni leta 1844. sem jel obiskovati gimnazijo v Celju. Težava je bila velika, skoraj nič nisem znal nemški, pa sem moral nemščino prestavljati v latinščino, pa vendarle nisem izgubil nobenega leta, temveč sem zadnje leto bil »premijant«. Jeseni l. 1850. prestavil se na gimnazijo v Ljubljani. Koncem šolskega leta 1852. delal s tovariši prvo »maturó« v Ljubljani. Kakor sem si na gimnaziji od druge šole naprej služil sam svoj kruh, ker mi ubogi stariši niso mogli nič pomagati, enako se mi je godilo na Dunaju na univerzi, ker sem se na filozofiški fakulteti od jeseni leta 1852. naprej pripravljaj za učenika. Tako sem se trudil za obstanek, da že z doma slabega zdravja jamem belehati na želodcu — pozneje tudi na prsih. Profesorja Škoda in Oppolzer sta bila moja zdravnika. Poleti 1856. sem izdelal eksamen iz matematike in fizike za zgornje razrede nemške gimnazije z odliko. Jeseni l. 1856. pridem za suplenta na državno gimnazijo v Budi. Iz Bude l. 1857. za pravega profesorja fizike na zgornjo realko v Pešti. — Poleti 1861. z drugimi »nemškimi civilizatorji« izgnan z Ogr-

¹⁾ Spis mi je izročil g. ravnatelj dr. L. Požar. Upam, da gosp. profesor dr. K. Glaser ne bode zameril, če ga priobčimo na tem mestu. I. Š.

kar ga je zadelo. Vse se mu je mešalo po glavi, trezno ni mogel razmišljati. In tedaj je bilo prvič, da ga je obšla misel, kako bi napravil konec takšnim mukam, takemu trpljenju. Čemu ne? Koliko jih je poginilo, ki niso imeli na sebi niti stotine tega, kar ima on, a vendar so si prerezali nit življenja. Zakaj bi ne smel tega storiti on, on, ki je umazan od nog do glave, on, ki se pozna za njim s sramoto poškopljena pot, on, ki nima upanja, da bi mogel kdaj zabrisati sledove teh temnih madežev! Samo trenotek, hipec, samo nekoliko odločnosti, in vse je dovršeno!

V sobi zraven Idolnika je ponehal jok, zaškripale so duri za njim. Tiho, po prstih se je bližala sestra. Njene roke so trepetale, njene ustnice so podrhtevale. Stopila mu je za hrbet in ovila roke okoli njegovega vratu. Stisnila ga je k sebi tesno, tesno, kakor bi se bala, da ga izgubi. On pa je počasi dvignil glavo ter se obrnil proti njej. V njegovem očesu se je vlažno zasvetilo, v njegovi notranjščini se je mehčalo.

Tedaj so se začule stopinje po veži. Kmalu nato je nekdo potrkal. Sestra se je naglo oddalila, a v sobo je stopil Cvetnič. Naglo je premeril pot do Idolnika ter v hipu izprevidel, kaj se godi v njem.

»Oprostite mi, da se vam vsiljujem,« mu je dejal kratko. »Toda, ker niste vi zaupali meni, oprostite, da zaupam jaz vam. Po naključju sem izvedel o vaših zadevah. Koliko potrebujete?«

Idolnik je zrl vanj, kakor bi bil padel z neba. Sam sebi ni verjel, da prav sliši. Vse mu je prišlo prehitro, prenenadno.

»Kaj tako gledate, povejte, govorite!« je silil predsednik.

»Ah, oprostite mi, gospod Cvetnič . . . sram me je . . .«

»Kaj sram, kaj sram! Ali ste sami krivi? Onih naj bo sram, ki ne vedo, koliko je vredno vaše delo in vas plačujejo tako be-raško, da ne morete niti živeti niti umreti. Tako, prijatelj, zdaj pa govorite!«

Soba okoli Idolnika se je zasvetila, uvidel je, da so še ljudje na svetu, in razodel je Cvetniču vse.

Ko je ta odhajal po stopnicah, dejal mu je zopet enostavno kakor oni dan, ko se mu je Idolnik predstavil:

»Pozdravljeni!«

In izginil je proti domu . . .

Čez štirinajst dni se je Idolnik preselil na svoje novo mesto brez vseh zaprek. In peljal je s seboj vso svojo opravo in v njegovem srcu je vzklikal nov up do boljše bodočnosti . . .

VII.

Precej vode je že poteklo v morje od tačas. Leto se je vrstilo za letom, vsako si je bilo enako. Prinašalo ni ničesar novega, pogrevalo je vse staro, ponavljalo se je, kakor se ponavlja vse na svetu. Zlasti niso ta leta prinesla ničesar učiteljstvu, ki je stradalo slej ko prej.

Idolnik je vztrajal na novem svojem službenem mestu dokaj časa. Izkušnje, ki si jih je pridobil v prvi svoji službi, je uporabljal in živel je vsled njih sam sebi, svoji sestri in izročeni mladini. Skromno je živel in pri tej svoji skromnosti je toliko prihranil, da je Cvetniču poplačal dolg do zadnjega vinarja.

»Veseli me zlasti to,« mu je pisal nazadnje Cvetnič, »da se nisem motil v svoji prvi sodbi o Vas. Ako bi bili kdaj v kakršnikoli zadregi, spominjajte se mene in ne hodite drugam!«

No, tega ni bilo treba. Idolnik je kmalu potem umrl za sušico. Njegov pogreb je bil veličasten in je kazal, kako spoštovanje je užival v vseh krogih. Vzorov, ki je po njih hrepenel ves čas svojega življenja, sicer ni našel, s peresom sicer ni koristil svoji domovini in se ni proslavil, a v duše svojih otrok je vsejal marsikako zrnce, ki je pozneje pognalo stoteri sad. In hvaležnost onih, ki so ta zrnca vsesavali, mu je najlepše plačilo, mu je najdostojnejši spomenik. —

Zamuda je zapustil Sv. Ahacija. Star je in njegov tilnik se je nekoliko upognil. Toda palice še dandanašnji ne potrebuje, njegove noge so lahke, njegovo srce je mlado. Svoje otroke je vzgojil skrbno in po svojih močeh. Vsak izmed njih ima pošteno službo in, kar je najvažnejše, jo tudi pošteno in zvesto opravlja. Zamuda jih je vesel, stoži se mu včasih samo še po oni mučenici, ki se je tako tožno izpod odeje ozirala po Idolniku ob njegovem prvem posetu pri Sv. Ahaciju. Več let je revica morala preležati, predno je umrla.

Zamuda živi sedaj upokojen v mestu pri svojem sinu, ki je po dosluženi vojakih postal kancelist pri sodišču.

Redno ga je videti, kako se izprehaja po mestnem drevoredu. Na njegovem obrazu se zrcali zdravje in se zrcali dušni mir.

Zvečer sedi med svojimi novimi znanci, samimi mlajšimi učitelji, ter pije svojo četrtinko in osminko cvička. Dovtipen je in šegav kakor mladenič in ni še dolgo, kar je dejal:

»Prav dobro se mi godi, menda tako kakor še nikdar v mojem življenju, in Bog me, ne bi še rad umrl! Vsaj tako dolgo bi še rad živel, da bi se učiteljem izboljšale plače. In, prijatelji, zagotavljam vam, da bi živel najmanj še sto let!« — »Ha, hal Ha, hal!«

Prof. dr. Simon Šubic.

Spisal I. Š.

»Ljubljanski Zvon« je v septembrski številki na kratko naznanil svojim čitateljem, da je dne 27. julija letos preminil v Gradcu slovenski pisatelj, univerzni profesor dr. Simon Šubic. Pokojni rojak in rodoljub je spadal med veleume na znanstvenem polju in ime njegovo je znano daleč čez skromne meje naše domovine. S svojimi spisi pa si je tudi med Slovenci postavil trajen spomenik in zategadelj je pač umestno, da se nekoliko obširneje ozremo na življenje njegovo ter podamo nekaj črtic o možu, ki tudi v tujini nikdar ni pozabil rodne zemlje ter ji je ostal zvest do zadnjega zdihljalaj!

Slučaj je bil našemu namenu posebno ugoden. Med dr. S. Šubica spisi se je namreč našel svojeročno pisan kratek življenjepis, katerega je bil svoje dni izročil izdajatelju »Zgodovine slovenskega slovstva«, prof. dr. K. Glaserju.¹⁾ Životopis se glasi takole:

»Rojen 28. oktobra leta 1830. v Loški fari, v Brodéh v Poljanski dolini. Do jeseni leta 1842. pastir v Brodéh. Leta 1842. in 1843. sem hodil v ljudsko šolo v Škofji Loki. Jeseni leta 1844. sem jel obiskovati gimnazijo v Celju. Težava je bila velika, skoraj nič nisem znal nemški, pa sem moral nemščino prestavljati v latinščino, pa vendarle nisem izgubil nobenega leta, temveč sem zadnje leto bil »premijant«. Jeseni l. 1850. prestavil se na gimnazijo v Ljubljani. Koncem šolskega leta 1852. delal s tovariši prvo »maturo« v Ljubljani. Kakor sem si na gimnaziji od druge šole naprej služil sam svoj kruh, ker mi ubogi stariši niso mogli nič pomagati, enako se mi je godilo na Dunaju na univerzi, ker sem se na filozofiški fakulteti od jeseni leta 1852. naprej pripravljaj za učenika. Tako sem se trudil za obstanek, da že z doma slabega zdravja jamem belehati na želodcu — pozneje tudi na prsih. Profesorja Škoda in Oppolzer sta bila moja zdravnika. Poleti 1856. sem izdelal eksamen iz matematike in fizike za zgornje razrede nemške gimnazije z odliko. Jeseni l. 1856. pridem za suplenta na državno gimnazijo v Budi. Iz Bude l. 1857. za pravega profesorja fizike na zgornjo realko v Pešti. — Poleti 1861. z drugimi »nemškimi civilizatorji« izgnan z Ogr-

¹⁾ Spis mi je izročil g. ravnatelj dr. L. Požar. Upam, da gosp. profesor dr. K. Glaser ne bode zameril, če ga priobčimo na tem mestu. I. Š.

skega, sem se udeležil ustanovitve mestne realke v Rossau na Dunaju ter sem bil takoj jeseni leta 1861. potrjen za pravega profesorja fizike na tej novi realki.

Leta 1862. sem na Dunaju zbolel na jetiki Ko prof. Škodo poprašam za svet, mi odgovori lakonično:

»Želodec za nič, pljuča bolna, mišičje slabo od pete do temena — kaj čem z vami?! Dunaj morate zapustiti na vsak način, ali dobite kje drugod kako službo ali ne — če ne, bodo najpoznejše drugo pomlad pljučni tuberkuli vaša smrt!«

Težko sem se odločil zapustiti Dunaj, a ker mi kašelj tudi poleti 1864 ni odlegel toliko, da bi mi ne bilo treba suplenta, sem se odmaknil in jeseni preselil v Gradec, kjer živim odtlej. Prsa so se mi pozdravila, pljuča zacelila in povapnela, a na želodcu sem bil in sem ostal »trpin«.

Od jeseni leta 1864. sem si služil kruh na obrtniški ¹⁾ akademiji v Gradcu. Razun te službe pa sem bil leta 1869. imenovan za profesorja »ekstraordinarija« fizike brez plače. In pri tem je ostalo — za to so skrbeli nemški jeziki, ki so me pod ministrom Stremayerjem razglasili na Dunaju za slovanskega agitatorja. To poročilo mi je prinesel prof. Töpler z Dunaja s pristavkom, da sta bržkone kolega Leitgeb in Pebal preskrbela to obrekovanje.

Vedno boleajoč in z opravi obložen, sem vendarle nekaj spisal o mnogoterih predmetih. Izmed svojih nemških razprav ne omenim druge kot: »Lehrbuch der Physik für Obergymnasien und Oberrealschulen«. ²⁾ Moji spisi, natisnjeni v »Poročilih dunajske akademije znanosti« in v »Poggendorfovih Analih«, se bavijo z novo mehanično teorijo o gorkoti.

Ko se je po Stremayerjevi milosti ustanovila v Zagrebu jugoslovanska akademija znanosti in umetnosti, so Hrvatje med prvimi Kranjci izvolili ranjkega Bleiweisa in mene za dopisujoča člana. Dopisoval sem jugoslovanski akademiji, dokler je natiskovala v izvirni slovenščini; ko so pa sklenili, da se mora vsaka razprava prevesti v hrvaščino, sem pa jenjal. V akademiškem »Radu« je natisnjena slovenski spisana mehanična teorija toplote i. dr.

Pri ustanavljanju svoje univerze v Zagrebu so mi Hrvatje ponujali profesuro fizike. Ko mi pa ranjki Erjavec na vprašanje, kaj

¹⁾ To je pač pisna pomota. Dr. S. Šubic je bil na trgovski akademiji.

²⁾ Ta knjiga vsled prevelike cene ni bila vpeljana na naših srednjih šolah, a kljub temu je doživela več natisov in slovi še danes kot izborna pisana učna knjiga, po kateri posebno radi segajo medicinci, farmacevti in kandidatje, ki se pripravljajo za izpit iz fizike za spodnje razrede srednjih šol. I. Š.

svetuje on, ki pozna kraj in ljud, odgovori: »V rokah imam dekret za vseučilišnega profesorja v Zagrebu, pa ne grem!« — tedaj sem odbil to stvar.

Svojih slovenskih, v časopisih objavljenih spisov si nisem za-beleževal, ne zapomnil, ter sam ne vem kaj. Nekaj malega je natisnila »Slovenska Matica« v Ljubljani in nekaj je prišlo na dan v Krekovem »Kresu«. Više pa cenim to, kar je prišlo na svetlo v »Ljublj. Zvonu« in v ilustrovanem listu »Dom in Svet«.

V rokah imenovanih uredništev je še nekaj nenatisnjenih roko-pisov in sam imam pod peresom blizu deset deloma mičnih pred-metov.

Sedaj že teče tretje leto, kar ima profesor V. Bežek, urednik »Ljublj. Zvona«, na ogled moj najobširnejši rokopis pod naslovom »Titansko napadovanje Olimpa.¹⁾ Z nabiranjem vsebine tega spisa sem se trudil dobrih trideset let! Nameraval sem spisati »Kosmos človeškega duha«. Na onem svetu zbrani ranjki očaki, prvaki vseh ljudstev in vseh vekov od prve lučice prosvete v Indiji, v Kitaju, v Egiptu i. dr. do naših dni, pretresajo med seboj v dialogih »vprašanja večnih resnic« — vsak po značaju svojega veka in svo-jega ljudstva. — V svoji oceni (1./II. 1897) piše V. Bežek: Kar se tiče zrelosti in jedrovitosti, bi jaz Vaš spis najrajši primerjal s po-znejšimi Platonovimi (najzrelejšimi) spisi, kakor je »Politeia«. A kaj, ko mi borni Slovenci za to niti občinstva nemamo. To delo je pre-orjaško (ga je *106 pol!*) za »Zvon«; tako, kakor je, bi moralo biti pisano v kakem svetovnem jeziku in založiti bi ga morala kaka akademija ali pa kak mecenat. —

Letos spomladi sem poslal »Slovenski Matici« v Ljubljani na ogled 26 pol obsezajoč spis pod naslovom: *Korenine vremena; ljudska meteorologija* — pa še nemam odgovora, ali ga bo natisnila ali ne. Pri sebi hranim še drugi večji, v obliki male knjige sestavljen rokopis pod naslovom: *Skrivnostne prikazni na človeku ali strahovi in duhovi*. Ta spis obsega drobno pisanih 22 pol; vsebina so mu: navdušenje in razvnetje in zamaknjenje, orakoli in preroki; sonambulizem, mezmerizem, braidizem ali hipnotizem in spiritizem.

Če Vas zanima vsebina tega ali onega spisa, pa bi ne bil prišel na svetlo, dokler živim, utegnete, če si prihranite to poročilo, po-

¹⁾ Ta rokopis je poznejšnji urednik »Zvonov«, gosp. Aškerc, vrnil Šubicu. Sploh hrani uredništvo »Ljubljanskega Zvona« samo še sledeče tri krajše spise pokojnikove: »Izpreminjevanje nazorov o Martovi zvezdi«, »Nova zvezda 20. — ga stoletja« in »O preganjanju toče s strelom«. Uredništvo.

prašati, kdo ga je prejel. Z naslovom »V Ljubljano« so prevedeni spisi, a komu, to še ni povsodi odločeno na drobno.¹⁾

V Gradcu, 1. julija 1899.

Dr. Simon Šubic,
prof. na univerzi v Gradcu.«

Tem svojeročno pisanim vrstam nam pač ni treba mnogo predstavljati. V njih se zrcali tipus nadarjenega slovenskega dijaka. Najprej je pasel krave po domačih pašnikih, potem pa je šel v svet, ničesar drugega imajoč s seboj ko bistro glavo. In tedaj se prične boj za obstanek, stradanje in stradanje . . . končno pride na visoke šole, v veliko mesto. Črez marsikaterega pljuskuje valovi življenja in nikdar ne pride več na površje; drugega pa dvignejo kvišku, ker ga je varovala pogube železna volja, zdravo jedro in sreča mila. V človeški družbi zavzame odlično mesto; postal je slaven državnik, sloveč učenjak; njegovo ime se blešči v spisih raznih znanstvenih akademij in korporacij — »papež piše: ljubi brat, cesar c'lo ga čisla sam« . . . In ti nekdanji pastirčki se sedaj ločijo v dve vrsti. Ena vrsta pozabi uborne slovenske kočje, v kateri ji je tekla zibka, izgubi dotiko z domom in mine jo zanimanje za težnje svojega malega naroda. Njegovi žalostni in veseli dnevi, njegovi boji in ideali ne vnamajo več nekdanjega pastirčka in ravnodušno, ne da bi mignil z enim prstom, gleda doli s svojega vzvišenega stališča, kako se posiplje rodna zemlja, kako gine v potopu gruda za grudo . . . ali pa sledi celo z neprijateljskim očesom narodnemu stremljenju in vrvenju ter porablja svoje duševne sile proti onim, ki so mu jih darovali. — Druga vrsta, in ta je številnejša nego prva, pa ostane na visokem mestu zvesta nekdanjim čutom; leto za letom prihaja nazaj v rojstno vas ter srka na prsni rodne zemlje novih moči, novo ljubezen. Do zadnje ure dela za svoje mladostne ideale, in četudi živi v tujini, ne uide ji noben utrip narodovega srca! Leta ginevajo, tovariši, sobojevniki in prijatelji iz mladih dni legajo drug za drugim k večnemu počitku; naš nekdanji pastirček je postal sivolas, truden mož, a njegovo oko se mladeniški zasveti, ko čuje novo vest iz daljne domovine . . .

K tej zadnji vrsti je spadal rajni Simon Šubic — kakor spada k njej mnogo odličnih mož, ki jih je rodila Poljanska dolina!

Kar se tiče osebnih lastnosti Simona Šubica, je bil znan kot jako ljubezniv, zgovoren človek. V teku let si je pridobil izdatno

¹⁾ Konec pisma iskreno čestita prof. dr. K. Glaserju kot pisatelju »Zgodovine slov. slovstva« ter pristavlja: »Veliko dobroto ste storili slovenskemu svetu z Vašo izvrstno zgodovino slovstva in težko pričakujemo nadaljevanje...«

premoženje, deloma s svojimi spisi, deloma s svojo varčnostjo. In varčen je bil pokojni profesor do skrajne meje, varčen pa le za svojo osebo. Poznal ni nikakih potreb. Morebiti je dvajset let prihajal z istimi sivimi hlačami in istim sivim klobukom v svojo rojstno vas; tudi isti dežnik ga je menda spremljal vse njegove žive dni. Cela vrsta mičnih anekdot je krožila med znanci o njegovi varčnosti in marsikako šalo smo razdrli na njegov račun. Varčeval pa je za plemenite namene. Svoje sorodnike je bogato podpiral in kupil jim je razsežno kmetijo in lep nov dom v Zmincu pri Škofji Loki. Leta 1882. je napravil za svojo rodbino posebno ustanovo, ki ima naslov: Prof. Simon Šubic'sche Unterstüztungsstiftung. Založil je 4000 gld. srebrne rente in obresti namenil za podporo bratu, njegovim otrokom in otrok otrokom, pozneje pa dijakom iz vsega sorodništva. Ustanovno pismo je datirano v Gradcu z dne 25. nov. 1881. l. in dotični akti so shranjeni pod števil. 7288. ex 1882 v registraturi deželnega odbora. Točka 11. ustanovnega pisma je klasičen vzgled mišljenja in značaja ustanovnikovega. Glasi se v nemškem izvorniku: »Nach meinem und meines Bruders Tode hat jeder Fruchtgeniesser die Verpflichtung, jährlich am 28. Oktober, als meinem Namenstage, eine hl. Messe für die Wohlfahrt meines teuren Vaterlandes Krain und für eine glückliche Zukunft aller Slaven lesen zu lassen und wenn möglich, derselben beizuwohnen. Der Stadtpfarrer von Bischoflack hat das Recht, die Kirche dafür zu bezeichnen. Zur Abwechslung können die Messen in der Kirche meines Geburtsortes »v Brodéh« gelesen werden.«

Leta 1898. je nameraval napraviti še eno ustanovo ter je v to določil kapital 80.000 K. Pogajanja z deželno vlado in deželnim odborom so trajala dolgo časa, ker je ustanovitelj stavil razne pogoje, katerih oblastva niso mogla sprejeti. Pozneje je reduciral vsoto in vložil pri finančni oblasti v Ljubljani 40.000 K, a tudi sedaj so se dogovori razbili, ker rajnik ni hotel ukloniti se principom, ki so merodajni pri sprejemu ustanov v javno oskrbo. Zato je pred svojo smrtjo vzel obligacije nazaj in je v prid najbližjim svojcem drugače disponiral s svojim imetjem. —

Ko končujemo te vrstice o pokojnem učenjaku in rodoljubu, izražamo nujno željo, da bi naše osrednje literarno društvo »Slovenska Matica« zbrala pri raznih uredništvih, osobito pa pri »Ljublj. Zvonu« in pri »Domu in Svetu« nahajajoče se manuskripte ter skrbela, da pridejo o priliki na svetlo. To smo dolžni spominu prof. dr. Simona Šubica.

